

A húsipari dolgozók „kirakatpere”

1950 őszére a politikai hatalom már tekintélyes rutinnal, gazdag tapasztalattal és jól működő mechanizmussal rendelkezett a koncepciós perek előkészítése, a tárgyalások, az ítéletek előre megalkotott forgatókönyvek alapján történő lebonyolítása terén. A két munkáspárt úgynevezett fúzióját követően intenzív lejárató kampány, letartóztatási hullám indult az „egyesülést” ellenző, jobboldalinak bélyegzett szociáldemokraták ellen, de a hatalom nem kímélte azokat a pártvezetőket sem, akik aktív szerepet vállaltak a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) létrehozásában. Az 1950-es esztendő különösen bővelkedett a szociáldemokratákat is érintő törvénysértő eljárásokban. Szakasits Árpádot, a Szociáldemokrata Párt (SZDP) egykori főtitkárát, az MDP és a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökét 1950 áprilisában, Marosán Györgyöt a volt SZDP-titkárt, majd MDP-főtitkárhelyettest augusztusban vették őrizetbe. Szeptember elején lezajlott a kommunistákkal való együttműködést elutasítók egyik legjelentősebb, 21 vádlottas pere, Kálmán József és társai ellen.¹

Az elsősorban politikai vagy gazdasági jellegű koncepciós perek mellett megsokasodott a kifejezetten a közellátás ellen elkövetett, koholt vádak alapján meghozott ítéletek száma. Az MDP nagyszabású propagandakampányában a közellátás terén 1950 tavaszán jelentkező súlyos problémákért a „klerikális reakció” és a „szabotáló kulákság” mellett a „kártévő” jobboldali szociáldemokratákat tette felelőssé. A példátlanul szigorú felelősségre vonások, kegyetlen ítéletek háttérében pártutasítások, párthatározatok álltak. Jogi alapot² pedig mindehhez a gazdasági rend védelméről szóló 8800/1946. M. E. számú rendelet, a gazdasági bűncselekményekre vonatkozó különleges bűnvádi eljárási szabályok megállapítása tárgyában kiadott 23.300/1950. I. M. számú rendelet, továbbá az 1947. évi 23. törvénycikk biztosított. Ez utóbbi, az uzsorabírószági különtanácsok létrehozásáról rendelkező törvény megalkotását a közellátás érdekeit veszélyeztető, vélt bűncselekmény-áradat indokolta. A főként laikusokból álló ítélkező testület (jogi végzettséggel csak az elnök rendelkezett, rajta kívül még négy munkásbíró vett részt az ítéletalkotásban) munkáját segítették meg a szociáldemokrata ügyvéd, igazságügyi miniszter, Dr. Ries István ajánlásával és két szakavatott, gyakorló jogász – Dr. Szűcs Gábor László, a budapesti törvényszék elnöke és Dr. Bánó Ernő ügyvéd – által összeállított, „legújabb joggyakorlattal és magyarázattal” ellátott kézikönyvet.³

A közellátásban fontos szerepet betöltő, 1948-ban több vállalat összevonásával létrehozott Községi Élelmiszerkereskedelmi Rt. (Közért) 1949 májusában négy szakvállalatra⁴ bomlott, s ekkor hozták létre egyik leányvállalataként a Húsértékesítő Nemzeti Vállalatot, amelynek meghatározó szerepe lett a főváros húsellátásának biztosításában. Alig egyévnnyi működése után a politikai vezetés a közellátás terén sokasodó problémákért – áruhiány, árdrágítás, felvásárlási láz, tömeges sorban állások, háborús rémhírterjesztés – a Közért vállalatot tette felelőssé. A figyelem homlokterébe, majd a támadások kereszttüzebe azonban a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat került, ami nem volt véletlen, hiszen a legtöbb gond éppen az egyik legfontosabb alapvető élelmiszer körül, a húsellátás terén mutatkozott.

Az MDP KV Titkárságának 1950. május 10-i ülésén döntés született, hogy a hónap végi Központi Vezetőségi ülés napirendjére tűzik a gazdasági kérdések megvitatását.⁵ Az élelmiszer-ellátás körül jelentkező súlyos zavarok miatt már május 24-én a titkársági ülésen foglalkoztak a kérdéssel. Az egykori jeles szociáldemokrata vezető, majd az MDP-vezetőség tagja, ekkoriban belkereskedelmi államtitkár, Vajda Imre volt a téma előadója. Előterjesztésében megállapította, hogy a hús- és a tejtermékellátásban nagyon súlyos a

helyzet, melynek előidézésében számos tényező játszott közre. Kiemelte – többek között – a bérek növekedését, a munkáslétszám emelkedését, ami a vásárlóerő dinamikus fejlődéséhez vezetett. Az alacsony árak, az elosztási hibák, a rosszkor időzített árszállítás (pl. a sertéshús és a vaj árának csökkentése), valamint a vaj, a marha- és sertéshús exportjának drasztikus megemlése, a konzervgyártás igényeinek túlzott kielégítése, a két napra koncentrált húsarúsítás és nem utolsósorban az ellenséges propaganda komoly ellátási nehézségeket idézett elő Vajda szerint.

A helyzet normalizálása, a zavarok elhárítása érdekében a minisztérium hathatós intézkedéseket helyezett kilátásba: növelni fogja a sertés- és „átmenetileg” a borjúhús vidékről történő felhozatalát; korlátozni, illetve csökkenteni kívánja a kórházak és az üzemi konyhák számára biztosítandó hús mennyiséget. Lehetővé teszik, hogy a hét minden napján lehessen húst vásárolni; csökkentik a konzervgyártást, és a gyárak csak annyi húst kaphatnak, amennyi az export rendelés kielégítéséhez szükséges. Továbbá az elosztással kapcsolatos teendők összehangolására bizottságot kívántak létrehozni. Mindezen intézkedések életbe léptetése mellett az államtitkár feltétlenül szükségesnek tartotta, hogy a párt és a különböző tömegszervezetek nagyobb intenzitással tevékenykedjenek az „ellenséges befolyás leleplezése” érdekében.⁶

A soron következő Központi Vezetőségi ülésen – május 31-én és június 1-jén – Gerő Ernő gazdasági kérdésekkel foglalkozó referátumában a hibák legfőbb okozóinak már a jobboldali szociáldemokratákat tartotta. Az előadás vitájában részt vevő 22 hozzászóló közül többen is a szociáldemokratákat nevezték meg bűnbaknak, miként azt az ülés elé terjesztett, az MDP Agitációs és Propaganda Osztályának agitációs munkára vonatkozó javaslata is sugallta. A javaslatban – többek között – ezek az instrukciók olvashatók: *„...a mi agitációnknak a jobboldali szociáldemokrata demagógok és bérctalók leleplezésére, izolálására és megbüntetésére kell mozgósítani. [...] Agitációnknak [...] mozgósítania kell a megtorlásukra, előkészítenie a hangulatot a társadalmi bíróságok és népbíróságok súlyos megbélyegző ítéleteihez.”*⁷

Gerő referátuma sok újat nem tartalmazott Vajda Imre korábbi titkársági ülésen elhangzott, közellátási zavarokat tárgyaló előadásához képest. Viszont meglehetősen részletességgel foglalkozott a hús- és a vajexport megemlése szükségességével s az abból adódó ellátási hiányosságokkal. Azt bizonygatta, hogy miután a gépbehozatal kompenzálására szánt termékekből nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiség, a hiányt vajjal és hússal kellett pótolni. Bár ez – szerinte – nem jelenthet különösebb problémát, mivel van helyettük olcsó tojás, olaj és zsír. Ugyanakkor igen nagy jelentőséget tulajdonított a jobboldali szociáldemokratákkal való leszámolás fontosságának hangsúlyozására. Megítélése szerint az egyenlőtlen termelékenységnek is a jobboldali szociáldemokraták a fő okozói. Továbbá fontosnak tartotta leszögezni, hogy *„le kell leplezni és el kell távolítani az üzemekből az aktívan ellenséges, jobboldali szociáldemokrata elemeket akik azzal hálálják meg a magyar népi demokrácia velük szemben tanúsított elnéző magatartását, hogy mint az imperialista háborús gyűjtogatók még fel nem számolt ötödik hadoszlopa, a leghitványabb eszközökkel próbálják zavarni munkásosztályunk, népünk békés építő munkáját”*.⁸

Gerő szociáldemokraták elleni kirohanásának helyessége mellett érvelt például Györe János, a Hoffher-gyár pártbizottságának képviselőjében és Hajós Ferenc, az Egyesült Izzó pártszervezete nevében. Györe szerint ahol csalás vagy termelést akadályozó akciók fordulnak elő, ott mindenütt megtalálni a jobboldali szociáldemokratákat, akik egyébként olyan „mélyen be vannak fészkelve, hogy nehezen lehet küzdeni ellenük”.⁹ Hajós viszont a műszaki értelmiségre gyakorolt rossz hatásukat tette szóvá.¹⁰ Az ülés elé terjesztett, „A magyar népgazdaság fejlesztésének legközelebbi feladatai” címet viselő határozati javaslat a gazdaság állapotát általánosságban pozitívan értékelte, ugyanakkor tárgyilagosan és kritikusan vázolta a külkereskedelem, a mezőgazdaság, a gépgyártás, a közellátás területén tapasztalható hiányosságokat, rendellenességeket. Meglehetősen hosszúra sikeredett a megoldandó feladatok listája, melynek záró akkordjaként

megismétlődött a Gerő-referátumban elhangzott, a jobboldali szociáldemokraták elleni radikális fellépés sürgetése.¹¹

A határozatnak az egyik legkövetkezetesebben és leghatékonyabban végrehajtott pontja a jobboldali szociáldemokraták tevékenységének ellehetetlenítése és lejáratása céljából rendezett féktelen sajtókampány volt. A párt központi lapja, a *Szabad Nép* szinte naponta közölt tudósítást a leleplezett és bíróság elé állított, kártevő, ellenséges tevékenységet folytató, bérctaló jobboldali szociáldemokraták aknamunkájáról.¹² A sajtókampánnyal egyidejűleg sorra szervezték a pártaktíva-értekezleteket, szakszervezeti gyűléseket, amelyek napirendjén a reakciós elemek, jobboldali szociáldemokraták elleni fellépés mikéntje és a közellátás terén mutatkozó gondok szerepeltek.¹³ A június 24-én és 25-én megtartott nagy-budapesti pártértekezleten Kovács István titkár beszámolójában hosszasan foglalkozott a rendszerre veszélyes elemekkel való leszámolás szükségességével. Érveit így összegezte: *„Ha megnézzük a legreakciósabb bérctalókat és normacsolókat [...] azt tapasztaljuk, hogy zömében vagy volt jobboldali szociáldemokraták, katonatisztek, az egyházi reakció emberei vagy ezek közvetlen hatása alatt álló emberek.”*¹⁴ A tömegpolitikai munka hatékonyabbá tétele érdekében a különböző aktívaértekezletek előadói számára beszédvázlatot készítettek, és a témához kapcsolódó újságcikkek felhasználását javasolták.¹⁵

A közellátás terén megsokasodó panaszok miatt az MDP KV Titkárság 1950. július 19-i ülésén megtárgyalták az Államgazdasági Bizottság témában elkészített jelentését és javaslatát. Ekkor különösen a húsellátással kapcsolatos, korábbiakban elfogadott határozatok következetes betartását szorgalmazták.¹⁶ Mivel lényeges változás, javulás rövid időn belül nem következett, nem is következhetett be, az MDP Nagy-Budapesti Pártbizottsága 1950. augusztus elején napirendre tűzte a közellátásban kulcsszerepet játszó Közért-hez tartozó vállalatok és egyes árudák felülvizsgálatát. Az MDP KV Titkárság szeptember 14-i ülésén ismét foglalkozott a közellátás ügyével, beismerve, hogy az intenzíven növekvő vásárlóerő igényeit nem tudják az élelmiszer-kereskedelemben kielégíteni. A kedvezőtlen időjárás miatti rossz termés, a kevés és gyenge minőségű takarmány miatt a mezőgazdaság képtelen a pártvezetés elvárásainak megfelelni. Igaz, hogy a takarmányhiány következtében megnövekedett a felvásárlásra felkínált állatállomány, de komoly gondot okoz a hús tárolásának megoldhatatlansága.¹⁷

A Közért-nél elrendelt pártvizsgálatok tárgyában szeptember közepén megtartott értekezleten részt vettek az egyes vállalatok és részlegeik vezetői, valamint intézői (több mint száz fő). A Húsértékesítő Nemzeti Vállalatot, Szita Pállal az élen, huszonöten képviselték.¹⁸ Az előadó a vizsgálat elrendelésének szükségességét egyfelől a laza munkafegyelemmel, a vezetők felelősségérzetének hiányával, a dolgozók között „megbúvó ellenséggel” magyarázta. Másfelől arra hivatkozott, hogy rossz, aránytalan a Közért munkaerő-gazdálkodása, túl sok a tisztviselő (9009 főből 1591 dolgozik adminisztratív munkakörben), nagy a vállalat rezsije, komoly problémák mutatkoznak az áru elosztása terén is. Különösen a munkások lakta kerületekbe kiszállított élelmiszerek mennyisége és minősége kifogásolható. Az értekezlet szónoka szükségesnek tartotta példaként kiemelni a diszkriminatív áruelosztásban vétkesek közül a Húsértékesítő Nemzeti Vállalatot, illetve annak vezetőjét, aki csak többszöri figyelmeztetés után változtatott némiképpen a „tisztességtelen üzletpolitikáján”.

Ugyanakkor elismerte, hogy a Közért-nél dolgozó kommunisták is hozzájárultak a közellátás terén felmerülő nehézségekhez. Ugyanis nem voltak elég éberek, így kerülhettek „ellenséges elemek” komoly pozícióba, mint például a Sajtóosztály vezetője, a jobboldali szociáldemokrata dr. Miklós László, igaz, őt már őrizetbe vette az Államvédelmi Hatóság – közölte az előadó. Majd hosszasan sorolta a kommunista párttagokra háruló feladatokat. Gallai Józsefné, a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat párttitkára hozzászólásában szintén párttársait tette felelőssé, hogy nem léptek fel elég erélyesen a vállalatnál „megbúvó ellenséggel szemben, és megtúrták a korrupt, osztályidegen elemeket”.¹⁹ Az értekezlet után két nappal a „bűnbakkeresők” eredményes

közreműködésével „sikerült megtalálni” a leendő „bűnbakokat”, a húsellátás körüli gondok fő előidézésében vétkesnek prejudikált személyeket, a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat egyes vezetőit. S nem véletlen, hogy a letartóztatottak között az „osztályáruló” jobboldali szociáldemokraták reprezentánsai is megtalálhatók voltak.²⁰ Ezzel egy időben újabb agitációs kampány kezdődött, elsősorban a *Szabad Népet* és a *Világosságot*²¹ kívánták mozgósítani az ügy érdekében, miután a pártvezetés önkritikusan beismerte, hogy eddig nem sikerült a közellátási gondok, hibák okozóival, az „áru felhalmozó, feketéző, ellenséges elemekkel” leszámolni. Ezért tartották szükségesnek, hogy minél több konkrét eset bemutatásával és időszerű érvekkel segítse a pártsajtó az „ellenség” leleplezését. A népnevelő munka hatékonyabbá tételével szándékoztak fegyvert kovácsolni a „rémhírterjesztőkkel”, a „háborús pánikkeltőkkel” szemben, akik szerint azért van hús- és egyéb élelmiszerhiány, mert az árut kiviszik a Szovjetunióba és az Egyesült Államokkal háborúskodó Koreába. A párt vezetői meglehetősen kritikusként ítélték a helyzetet. Ezért is szorgalmazták – a szerintük – a belkereskedelmi hálózatra beépült spekulánsok és jobboldali elemek likvidálását, a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat letartóztatott vezetői elleni vádirat mielőbbi elkészítését, a tárgyalás és az ítélethirdetés sürgős végrehajtását.²²

Az 1950. szeptember 20-án megtartott MDP KV titkársági értekezleten a központi téma ismételten a közellátás. Az előadók Gerő Ernő és Horváth Márton voltak. A tanácskozáson határozat született a közellátási nehézségekkel kapcsolatos azonnali teendőkről. A terjedelmes szöveg külön részletezte az agitáció, a kereskedelem és a beszolgáltatás terén végrehajtandó feladatokat, valamint a pártszervezetekre háruló teendőket. Az igazán szigorú utasításokat a IV. pont, a „Rendőri és igazságügyi rendszabályok” tartalmazták, amelyek egyben bepillantást engednek a korabeli koncepciók eljárásokhoz előre megkonstruált forgatókönyvek műhelytitkaiba.

„1. Húsért-panama ügyet 23-ig le kell tárgyalni. Az ügyészség nagytermében munkásbíróság elé kell állítani a fővádlottak közül 7-8-at.

a.) Az ítéletet még aznap meg kell hozni és végre kell hajtani. [Kiemelés – V. E.]

b.) A sajtó folyó hó 22-én közölje az ügyészségi közleményt a „Húsért” ügyről, 23-án közölje a vádiratot, 24-én az ítéletet. A tárgyalásról a rádió közöljön részleteket. Ezzel kapcsolatban vesse fel a Szabad Nép és a sajtó a társadalmi ellenőrzés megszervezésének jelentőségét.

Felelős: Révai [József] elvtárs

Décsi [Gyula] elvt. (igazságügyi vonalon)

Nemes [Dezső] elvt. sajtó és rádió vonalon

c.) A tárgyaláson elsősorban nagyüzemi munkások, főleg munkásasszonyok vegyenek részt.

Felelős: Nagy Mária elvtársnő.

2. Az ÁVH és a rendőrség derítsen fel néhány súlyos áruhalmozó spekuláns esetet, az Ügyészség gyorsított eljárással állítsa bíróság elé, – az ügyet a sajtó ismertesse.²³

Felelős: Péter Gábor és Kurinszki Sándor elvtárs

Décsi [Gyula] elvt.²⁴

Eme „rendszabályok” betű szerinti végrehajtásáról a politikai hatalom kellőképpen gondoskodott. Szeptember 22-én meg is jelent a közlemény a Húsértékesítő Nemzeti Vállalatnál folytatott államügyészségi nyomozásról, melynek eredményeként fény derült a „nagyszabású bűncselekményre”. Eszerint a nyomozás során kiderült, hogy a tettestársak (a sajtóközlemény ekkor még csak 7 személyt nevezett meg) 5000 q húst vontak el a közellátástól, és különböző csalási fortélyokkal 4 millió forintnyi jövedelemhez jutottak. A cikk arról is tájékoztatja olvasóit, hogy a vádirat már elkészült, s az ügyet – előzetes utasítás szerint – 23-án munkásbírósági tanács fogja tárgyalni. Ugyanazon a napon valamennyi jelentősebb napilapban – *Szabad Nép, Népszava, Magyar Nemzet, Kis Újság* – közölték a vádiratot,²⁵ majd a következő napon részletesen tudósítottak a per lefolytatásáról, ismertették a kihirdetett és végrehajtott ítéleteket. Különös, hogy a *Közért Dolgozók Lapjának* szeptember 23-i száma nem tett említést sem a vádiratról,

sem az arra a napra kitűzött tárgyalásról. A hetilap szeptember 28-án megjelenő következő száma csupán „Egy dolgozó levele” megjegyzéssel közölt rövid reflexiót a perről.²⁶ Még a *Ludas Matyi* is közlékenyebb volt, két humorosnak szánt, de meglehetősen gyenge cikkecskét is közzétett az ügyről a következő címekkel: „Felháborító gáztetteikről vallanak a HÚSÉRT-vezetők bünszövetkezetének tagjai”; „Drága húsnak híg a leve”.²⁷

A Gönczi György államügyész és Alapi Gyula ügyészségi elnök által szeptember 20-i keltezéssel szignált vádiratból kiderül, hogy sikerült megállapodni, hány húsipari vezető számára rendezik meg a „kirakatpért”. A munkásbíróság elnökének, Olti Vilmosnak megküldött vádirat szerint nyolc letartoztatott személy ellen a 8800/1946. ME. rendelet alapján árdrágító visszaéléssel és a közellátás érdekeit veszélyeztető cselekmények elkövetése miatt indul a büntetőeljárás. Az egyes sajtóközlemények közötti eltérés csak a vádiratból kiemelt, frappánsnak gondolt vagy önkényesen adott, figyelemfelkeltésnek szánt alcímekben nyilvánult meg. E tekintetben a legszolidabb és legtárgyilagosabb a *Szabad Nép* újságírója volt, ő csak e két szolidabb alcímet alkalmazta: „*Jobboldali szociáldemokraták, volt nagyvágók, hentes üzem tulajdonosok bandája*”; „*A legszigorúbb és elrettentő büntetést!*” A legbőkezűbb az alcímek tekintetében a Független Kisgazdapárt lapja, a *Kis Újság*. Íme néhány a tucatnyi alcím közül: „*A nép ellenségei: nagyvágók, spekulánsok, jobboldali szociáldemokraták; A vezérigazgató szabotálta a vállalatot; Egy megvesztegetett igazgató züllesztí az ellenőr hálózatot; A jobboldali szociáldemokrata tőkés módszerei*”. A vádlottak bemutatásában a *Magyar Nemzet* jeleskedett, meglepően közönséges, személyeskedő stílusban jellemezve őket:

„Nyolc elvetemült gonosztevő sunyít a tárgyalóteremben a vádlottak padján. Vezérük Szita Pál fővádltott, a Húsért vezérigazgatója, volt aktív nyilas, a munkásmozgalomba befurakodott peyerista szociáldemokrata; Imreh János, a korrumpált főosztályvezető; a dolgozók gyomrán horribilis vagytonokat gyűjtő, többszörös háztulajdonos Hizsnyai Pál; a hajdani nagyvágó Solti István, a lárva arcú sikkasztó Koncz József, az ellenőrvesztegető Sipos József, a könnyekig meghatódott, kinyalt jampec Márta András, az Al Capone-fejű Draskóczy [sic!] László.” A vádpontok hallatán az újságíró meglátása szerint összeomlott „a fennhéjázó, handabandázó fickó, Szita Pál és a dekadens, szenilis lordábrázatú Imreh János”.²⁸

A bűnügy tárgyalása a „törvényes eljárás” látszatát keltve a nyolc védőügyvéd jelenlétében vette kezdetét. A per során azonban nemigen hallatták hangjukat, ha elvértve mégis szót kértek, akkor elsősorban a vádlott szülei, rokonai felől érdeklődtek, vagy valami jelentéktelen megjegyzést tettek. Részvételük a színjátékban tulajdonképpen teljesen formális volt.²⁹

Az elsőrendű vádlott, a több mint két évtizedes szakmai gyakorlattal rendelkező Szita Pál 1949. június 1-jétől volt a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat (a peranyagban: HÚSÉRT-ként szerepel) vezérigazgatója. Az ebben a minőségében elkövetett vétkeket a vádhatóság szemében súlyosbították családi és múltbeli munkahelyi, valamint politikai kapcsolatai. A második világháború előtt ugyanis a „*peyerista vezetés alatt működött ÁFOSZ³⁰ keretén belül [...] Bechtler Péter³¹ klikkjéhez tartozó Reisz Móric³² környezetének volt tagja*”. A Húsértékesítő Nemzeti Vállalat élére kerülve az ÁFOSZ-nál „*meghonosodott korrump, jobboldali szociáldemokrata rendszert*” vezetett be. Régi munkatársait, jobboldali szociáldemokratákat, „rovott múltú spekulánsokat” és különböző ellenséges elemeket helyezett a legforgalmasabb boltok élére. Szita kihallgatása során fényt derítettek kettős párttagságára, de az ezzel kapcsolatban feltett kérdések, bemutatott bizonyítékok kétes, pontatlan adatai megkérdőjelezik az igazságszolgáltatás embereinek feddhetetlenségét.

Kezdetben Szita nem emlékezett arra, hogy nyilas kapcsolatai lettek volna, s arra sem, hogy 1937-ben belépett a nyilas pártba.³³ A prezentált belépési nyilatkozaton és a vádhatóság által beszerzett bejelentőlapon lakhelyül azonos utca volt feltüntetve, ahol azonban a vádlott soha sem lakott. Később „felfrissítették” emlékeit, és beismerte, hogy

valamikor egyszer járt a szóban forgó párt helyiségében, és beiratkozott, de soha többet nem ment a tájukra sem. Azt azonban bevallotta, hogy nővére és annak férje tagja volt a nyilas pártnak, a férj a vezetőségnek is. Nemigen sikerült tisztázni azt sem, hogy Szita mikor lett tagja az SZDP-nek. Vallomása szerint 1945-ben, a beszerzett tagsági könyv szerint 1941-ben. Végül az ügyész segítségével megoldódott a talány. Gönczi ugyanis felvetette, hogy Szita bizonyára olyan tanúkról gondoskodott, akik az 1941-es időpontot bizonyították. Ezzel az okfejtéssel végül a vádlott is egyetértett. A családon belüli ellenséges elemek után kutatva a törvénykező testület beismerő vallomást kapott. Szita bevallotta, hogy rokonságában volt csendőr is, bátyja pedig az egyik államosított üzem tulajdonosa volt, egykori csendőrnnyomozó őrmester sógorának, Csizmazia Lajosnak pedig a vállalat szállítási osztályán biztosított állást.³⁴

A Szita vállalati munkájával kapcsolatos koholt vádpontok a következők: irányításával „bevezették azt a rothadt, megvesztegetésre alapított rendszert, mellyel a jobboldali szociáldemokraták az ÁFOSZ-t elzüllesztették”. Lehetővé tette, hogy baráti köreihez tartozó boltvezetők különböző manipulációkkal – indokolatlanul sok papír és a megengedett százalék feletti csontráadás, a mérleg fals mérésre állítása, a gyengébb minőségű, csontos hús színhús árában történő számlázása stb. – megkárosítsák a vásárlókat. Elnézte, hogy az ily módon nyert értékes, kiváló minőségű árut vendéglőknek, eszpresszóknak, magánkereskedőknek magasabb áron, blokk nélkül rendszeresen biztosíthassák. Az így szerzett, változó mennyiségű külön bevétel legtöbbször csak az árudavezető zsebébe vándorolt, jó esetben az alkalmazottaknak is juttattak belőle, sőt Szitának és az értékesítési osztály vezetőjének, a másodrendű vádlottnak, Imreh Jánosnak is, valamint megvesztegetési céllal az ellenőröknek. S hogy mindezt ne derüljön fény, a várható ellenőrzéseket Szita saját embereivel előre tudatta, vagy ha az ellenőrök a vizsgálatok során visszaéléseket tapasztaltak és azt a tudomására hozták, s a barátokat érintette az ügy, akkor legtöbbször eltussolta.

A „cinkostárs”, Imreh János, eredetileg kántortanító, az „ellenőri kar korrupt vezetője” – ahogyan a *Kis Újság* tudósítója fogalmazott³⁵ – már több mint egy évtizede dolgozott a szakmában, de csak nagyon rövid ideig az ÁFOSZ-nál. 1948 májusában került a Közért-hez,³⁶ majd a Húsértékesítő Nemzeti Vállalathoz. Ott a feladata a személyzeti munka és az ellenőrzés megszervezése, a cég vagyon- és áruleltárának vezetése, az ellátással kapcsolatos zavarok elhárítása, továbbá a 31 fős ellenőri gárda szakmai felügyelete volt. Imreh – bizonyára a koncepciók eljárás okozta kényszerhelyzet következtében – beismerte, hogy vádlott társai közül Draskóczi Lászlótól, Márta Andrástól, Koncz Józseftől, Solti Istvántól is fogadott el pénzt, és ennek révén összesen 4200 forinthoz jutott. Kihallgatásakor az ügyész kérdéseire válaszolva azt állította, hogy Szita mindenről tudott, arról is, hogy az ellenőrök korruptak, nemcsak elfogadnak pénzt, hanem meg is követelik, hogy megvesztegessék őket. Ezért valamennyiüket le is akarta cserélni. Azt azonban tagadta, hogy ő ellenőrzések előtt értesítette volna az üzlet vezetőjét, mivel azt csak leltározás előtt tette meg.³⁷

A további hat vádlott mindegyike több évtizede dolgozott a húsiparban, ki üzletvezetőként, ki tulajdonosként vagy társtulajdonosként. A bűnelkövetés idején mindannyian a Központi Vásárcsarnokban árudavezetők beosztásban voltak. Kihallgatásukkor a tanács elnöke, Olti Vilmos által feltett sablonkérdésekre többnyire az elvárásoknak megfelelő, bűnösségüket beismerő válaszokat adtak, csak ritkán keveredtek a váddal vagy önmagukkal ellentmondásba. Hiszen a nyomozás során már szembesültek hasonló kérdésekkel, és a tárgyalóteremben sem okozott nekik gondot a saját „bűnlajstromuk” felidézése. Mindegyikük pontosan elő tudta adni, hogy mi volt a feladata a vállalatnál, miként tett szert húsfeleslegre, hogyan károsította meg a vásárlókat. Vallottak, hiszen vallaniuk kellett, a méréssel kapcsolatos különböző manipulációkról, arról is, hogy az így keletkezett, általában minőségi húsfelesleg miként jutott számlázás nélkül, hatóságinál magasabb áron az egyes első osztályú éttermek, vendéglők, eszpresszók vezetőihez, esetenként magánkereskedőkhöz.

Arra a kérdéscsoportra is kielégítő adatokat tudtak szolgáltatni, hogy mikortól vált napi gyakorlatukká a vállalatnál a csalás, mennyi pluszjövedelemre tettek szert, mivel magyarázható, hogy eddig nem derültek ki a sorozatos szabálytalanságok, törvényteleniségek. Itt a válaszok természetesen egyéenként nagyon eltértek egymástól. Volt, aki csak pár hónapja tért rá jövedelme ilyenén gyarapítására, mások szinte a vállalat megalakulása vagy árudavezetői beosztásba kerülésük óta foglalkoztak pénzszerző ügyletekkel. Ebből következően a bezsebelt összegek is nagy eltérést mutatnak. A harmadrendű vádlott például havonta átlag 4000–8000 forinttal gyarapította jövedelmét, a hatodrendű csak 4000–5000 forintra tudott szert tenni, de nagyjából két év alatt 70–80 ezer forintra rúgott illegális bevétele.³⁸

A kihallgatások során a megvesztegetett vezetők és ellenőrök, valamint az „elfeketézt” húsipari termékek orgazdái és üzlethelységeik nevesítésére is sor került. Továbbá a korrupciós pénzek átadásának gyakoriságára, helyszínére és összegeire vonatkozó pontos adatokra is fény derült. Hogy valóban korrekt adatok hangoztak el a tárgyaláson, az alig képzelhető el. Hiszen az előre gyártott koncepciót igazoló vallomásokra kényszerültek a perbefogottak. Az élelmiszer kereskedelemben minden bizonnyal fordultak elő visszaélések, megvesztegetések, amelynek mértéke pontosan nem határozható meg, ugyanis erre vonatkozó források nem álltak rendelkezésemre. E per célja nem az igazság kiderítése, sokkal inkább a példastatuálás, a megfélemlítés és az ellenségnek vélt személyek kegyetlen megbüntetése volt.

Meglepő, hogy a bírói testület elnökét mennyire érdekelték a megvesztegetés helyszínei. Soha nem mulasztotta el feltenni az erre irányuló kérdését. A válaszok meglehetősen vegyes helyszínről árulkodnak: pályaudvar, kapualj, étterem, WC stb. előfordult, hogy borítékban csúszttatták a delikvens zsebébe az adományt, de legtöbbször csak kézfogáskor tették a markába, sőt az is előfordult, hogy a főellenőrt, Weinacht Imrét használták a Szitának szánt pénz közvetítésére. Hogy miért folyamodtak a feletteseik korrumpálásához, minden bizonnyal arra is megvolt az előre megkonstruált és betanított válasz. Az egyikük a megvesztegetéseket a következőkkel indokolta: köztudott volt, hogy mindenki juttat nekik pénzt; aki nem teszi, az nem lehet biztonságban az állásában.³⁹ Az ötödrendű vádlott így védekezett: *„Abból a célból, hogy a közösség megkárosításából bajom ne legyen, az ellenőröket pénzzel bírtam hallgatásra.”*⁴⁰

Ugyanakkor fontos volt annak feltérképezése is, hogy ki mire költötte a tisztességtelenül szerzett különvagyonát. A tárgyaláson elhangzott vallomások és a nyomozati anyagok, a lefoglalt értéktárgyak jegyzőkönyvei sok esetben eltértek egymástól. A vádirat szerint a fényűző életmódban élő, nagystílű társadalmi kapcsolatokkal, luxusnak számító lakberendezési és egyéb vagyontárgyakkal, ékszerekkel rendelkezőkről eleve feltételezték, hogy mindezeket a lehetőségeket, értékeket az „ellopott” pénzekből sikerült a maguk számára biztosítani. Két vádlott valóban rendelkezett bizonyos értékekkel, de egyáltalán nem biztos, hogy mindazt a Húsertékesítő Nemzeti Vállalat létrehozásától számított alig több mint egy esztendő alatt elkövethető csalások révén szerzett pénzből meg tudta volna vásárolni. Ám az ő esetükben súlyosbító tényezőként eshetett a latba, hogy egyikük – a hatodrendű vádlott – 1945-ben „érdekből” belépett az SZDP-be és annak jobboldalához tartozott még akkor is, amikor 1949-ben a vállalathoz került. (Noha ekkor már a párt ténylegesen nem is létezett.) A másikukról (a harmadrendű vádlotról) *„köztudott volt fasiszta gondolkodása és az is, hogy a nyilasokkal együtt Németországba szökött”*. Ennek ismeretében mégis az egyik legnagyobb és legforgalmasabb áruda vezetője lehetett.⁴¹

A tárgyalásra beidézt mindössze hét tanú⁴² közül csak egy volt, aki nem tartozott a vállalathoz, a Boleró nevű belvárosi luxusétterem egykori tulajdonosa, Elekes Pál. Kihallgatásakor előadta, miként tudta vendégei számára biztosítani hetente a 40–50 kiló kiváló minőségű húst Hizsnai Pálnak, a harmadrendű vádlottnak köszönhetően. Ugyanakkor határozottan állította, hogy a húsert, mindig blokk ellenében, hatósági árat fizetett az egyik beosztottja, akinek a beszerzés volt a feladata. Elekes tulajdonképpen

komoly terhelő adatokat nem szolgáltatott az ítélkező testület számára. Józsa Tibor, a szóban forgó árudavezető segédje viszont azt vallotta, hogy az üzletből hetente 5-6 q minőségi hús került ki a magánszektorba. Ezt maga Hizsnyai is elismerte. A többi tanúhoz intézett bírói, ügyészi kérdések kizárólag a két fővádolt bűnösségére, de elsősorban Szita Pál múltbeli politikai ténykedésére vonatkozó további terhelő bizonyítékok beszerzésére irányultak. Fontos volt az is, hogy a Húsértékesítő Nemzeti Vállalattól, valamint egyes nagyüzemekből a tárgyalásra kivezényelt válogatott hallgatóság vádlottak iránti megvetése a helyszínen hallottak alapján rögzüljön és tudatosodjék. Ugyanezt a célt szolgálták a helyszínre kirendelt rádiósok, filmesek és újságírók is. A *Szabad Nép* egyik tudósítója szerint az ő jelenlétükre azért is van szükség, hogy „ismerjék meg a dolgozók a per anyagát. De ismerjék meg azok is, akik még ma is akadályozzák közellátásunk zavartalan lebonyolítását: az áruhalmozók, a pult alól feketézők, a harácsolók. Lássák: így jár az ellenség. [...] Összejátszhat nyilas, jobboldali szocdem, egykori tőkés, nagyvágó⁴³ a nép ellen. De a nép erős: a munkásbíróság ítélete a proletárdiktatúráról beszél.”⁴⁴

Weinacht Imrének, a vállalat főellenőrének tanúvallomása némiképpen ellentmondásosra sikeredett. Véleménye szerint azt, hogy Szita a vezérigazgatói posztra került, az „Áfoszosok-nak” köszönhetette, és fontos szerepe volt az ÁFOSZ-ban meghonosodott munkamorál és munkamódszer átörökítésében. Mikor Szita politikai beállítottságáról érdeklődött az elnök, akkor a tanú először közölte: „baloldalinak ismertem, hiszen együtt jártunk pártiskolába”. Miután az elnök emlékeztette arra az esetre, amikor a tanú kérésére Szita nem ment el a vecsési szovjet emlékmű leleplezésére, elbizonytalanodott és visszavonta előbbi meggyőzőnek ható véleményét. Azt viszont határozottan állította, hogy nem tudott nyilas párttagságáról. A továbbiakban a vállalatnál tapasztalható korrupcióval, az ellenőrzés ellehetetlenítésével, a csalásokkal, lopásokkal, szabálytalanságokkal és a vezérigazgató vétkeiségeivel kapcsolatban kellett nyilatkoznia. S meg is tette.

A magát kommunistának valló Fischer Ernőné árudai pénztáros a vállalatnál a kommunisták iránt megnyilvánuló gyűlöletről, a gyakori áthelyezése miatti egyéni sérelmeiről és az általa tapasztalt súlyos visszaélésekről vallott. Különösen a munkások lakta kerületekben tapasztalható aránytalan húselosztást sérelmezte, ami – szerinte – a vezérigazgató helytelen üzletpolitikájának volt a következménye. Fischernéhez hasonlóan a „kommunista elvtársakkal” szemben megnyilvánuló durva diszkriminatív bánásmódot tette szóvá kihallgatásakor Somlai László, a Közért Kereskedelmi Központ igazgatóhelyettese. Előadta, hogy a húsellátás terén mutatkozó bajok időbeni észlelése érdekében a nagyobb üzletekbe be akartak építeni „megbízható elvtársakat”, de az őket övező ellenszenv miatt mindez nem vezetett eredményre. Szita nyilas párttagságával kapcsolatban az elnök felszólítására felidézte egy régi elvtársa történetét, aki „elmondotta, [...] hogy Szita nyilas, sőt karszalaggal is látta, és abban az üzletben, ahol ő dolgozott a Légrádi Károly utcában, ahogy az elvtársam mondta, ki volt írva, hogy zsidókat nem szolgálunk ki”.⁴⁵

A törvény értelmében szakértői vélemény meghallgatása is elengedhetetlen kelléke volt a munkásbíróság (uzsorabírószági különtanács) igazságszolgáltatási procedúrájának. Juhász János mészáros és hentessegéd, húсарu-gyári művezető apró részletességgel taglalta a különböző húsféleségekkel elkövetett, illetve elkövethető csalásokat, a méréssel, papírral és csonttal kapcsolatos manipulációkat. Az általa felsorolt „visszaélések” magyarázatul szolgálhattak arra, hogy miként sikkaszthattak el a vállalat vezetői alig több mint egy év alatt közel 9 millió forintot, és hogyan vonhattak el a közellátástól csaknem 10 ezer q húst. Ugyanakkor hozzájárulhattak a bírói testület törvénysértő, kegyetlen ítéletének meghozatalához is.⁴⁶

Gönczi György államügyész vádindítványának a bevezetőjében a tényeket és az MDP vezetése által is elismert súlyos közellátási gondokat, nehézségeket teljesen figyelmen kívül hagyva, döbbenetes megállapítást tett: „Ennek a pernek során bebizonyosodott,

hogy az ország mindennel el van látva. Ezek a készletek mindenkinek biztosítanák azt az ellátást, amelyről a nyugati államokban a dolgozók álmodni sem mernek. Azonban bizonyítást nyert az is, hogy elvetemült burzsoák és fasiszta elemek, volt nagy vágók, üzemtulajdonosok, rovott múltú spekulánsok, jobboldali szociáldemokraták, levitézlett nyilasok megtalálták a rést, ahol befurakodhatnak közellátásunk vezető helyeire.”⁴⁷ Miután összegezte a vádlottak kihallgatásakor elhangzottakat, a tanúk vallomásait, a szakértői véleményt, amelyekkel tulajdonképpen kiegészítette, árnyalta az eredeti vádiratot, *„gondosan megvizsgáltam mindent, ami a vádlottak javára szolgálhatna. Számukra sem enyhítő körülményt, sem olyan ténytet nem találtam, amelynek alapján irgalmat remélhetnének. [...] A munkásbíróság ítélete irgalom nélkül, elrettentő súllyal semmisítse meg a vádlottakat. [...] A törvény legsúlyosabb büntetését szabja ki a munkásbíróság”* – olvasható a vádindítvány záró soraiban.⁴⁸

Hogy a védelem részéről jelen lévő ügyvédek kerestek-e és találtak-e védenek számára enyhítő körülményeket, arra egyetlen töredékesen fennmaradt védőbeszédből következtetni nem lehet, de az ítélet drákói jellege azt látszik alátámasztani, hogy ez esetben a bűnösök mentségére esetleg felhozott érv, tény legfeljebb pusztába kiáltott szó lehetett.⁴⁹

A vádindítvány értelmében a Népköztársaság nevében a büntetőtörvényszék mint munkásbíróság által kihirdetett ítélet igen súlyos és rendkívül kegyetlen volt. Szita Pált és Imreh Jánost *„folyamatosan elkövetett [...] a gazdasági rend érdekeit súlyosan sértő közellátás elleni bűntett”* miatt halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Főbüntetésül Hizsniai Pált és Sipos Józsefet 15–15, Koncz Józsefet 13, Solti Istvánt 12, Márta Andrást és Draskóczi Lászlót 10–10 évi fegyházra, mellékbüntetésül mindegyiküket 10 évi hivatalvesztésre és politikai jogaik gyakorlásának felfüggesztésére, valamint teljes vagyonuk elkobzására ítélte, továbbá szabadulásukat követő 5 évre a munkásbíróság kitiltotta őket Budapest területéről.

Olti Vilmos, a bírói tanács elnöke a halálos ítéletek kiszabását azzal indokolta, hogy a főbűnösök esetében a büntetési tételek megállapításakor a súlyosbító körülmények az enyhítőkkel (büntetlen előélet, családi állapot) szemben *„túlnyomóak”* voltak, ezért *„velük szemben a törvény teljes szigorát”* kellett alkalmazni.⁵⁰ Az elnök az ítélet indoklását a következő magasztos gondolatokkal zárta: *„A munkásbíróság az ítélettel elégtételt kívánt szolgáltatni a vádlottak által huzamosabb időn át a főváros dolgozóinak okozott, pénzértékben ki sem számítható károkért. De az ítélettel tanúságot is kíván szolgáltatni az állam, a társadalom minden dolgozója részére, hogy a kezeikre bízott javakkal, a reájuk bízott hatalommal a nép érdekeinek szorgos kutatása mellett és mindenkor hűséges szolgálatával végezzék gyűjtő és elosztó munkájukat. A társadalomnak azok a gyökeret verni nem tudó elemei pedig, akik annyira megátalkodottak és elvetemültek, hogy sem a szép szó, sem a nevelés, sem a jóindulatú figyelmeztetés nem fog rajtuk: rettenjenek meg a dolgozó nép öklétől, amely lesújt és összezúzza a szebb, szocialista jövőre törő bármilyen formában jelentkező ellenséget.”⁵¹*

Végezetül az elnök bejelentette, hogy az ítélet jogerős és végrehajtható, jogorvoslatra a törvény értelmében nincs lehetőség. A halálraítélteknek azonban módjában áll a Népköztársaság Elnöki Tanácsához kegyelemért folyamodni. E lehetőséggel mindketten élni kívántak, védőügyvédek bejelentették, hogy a nap folyamán elkészítik és benyújtják védenek kegyelmi kérelmét. Valószínűleg erre már nem kerülhetett sor. A peranyagból itt is hiányzó lapok ellenére a tárgyalást berekesztő mondat előtt a következő, sokatmondó szöveg olvasható: *„A büntetőtörvényszék kegyelmi tanácsa alakul, amelynek most nyomban megtartandó ülésére az államügyész urat meghívom.”* (Kiemelés – V. E.) Ezen információk birtokában az ítélet megváltoztatásában az érintettek aligha reménykedhettek. Hogy mi történt a kegyelmi tanácsülésen, arra vonatkozó feljegyzés nem maradt fenn az utókorra, de a meghozott döntés értelmében mindkettőjükön a halálos ítéletet még aznap végre is hajtották.⁵² A tárgyalásról, a hallgatóság eseményekre történő reagálásáról is – a pártutasításnak megfelelően – a

rádió folyamatosan, a lapok pedig szeptember 24-én részletesen beszámoltak.

„A tárgyalóterem közönsége gyűlölettel, megvetéssel fogadja e sarokba szorított patkányok hazudozását, vinnyogását és végül is – a bizonyítékok hatása alatt tett – kényszerű beismerését. Szemtől-szembe áll az ellenség, szemtől-szembe állnak azok, akik kocsmáknak és eszpresszóknak juttatták azt, amit a dolgozók állama a dolgozó népnek szánt. Nincs az a büntetés, ami elég nyomatékos és méltó lehetne e rettenetes bűnök megtorlására” – olvasható a Népszava tudósításában.⁵³ Két nappal később a lapban megjelenő egyik cikk írója megállapította, hogy a példás büntetés, szigorú ítélet *„a dolgozó népünk megtorló akaratát, a proletárhatalom kérlelhetetlen elszántságát fejezi ki”*. Továbbá a társadalmi ellenőrzés fokozására hívta fel a figyelmet, hogy minél előbb lelepleződjenek a *„Szitákhoz és Imrékhöz hasonló elemek”*.⁵⁴

Miután lezajlott a munkásbírósági procedúra, megritkultak a témával foglalkozó sajtóközlemények. Habár az állandósulni látszó közellátási gondokról szóló tudósítások olykor felidéztek a „nép bíróságának” nagyszerű fegyvertényét, a Húsért vezetőinek példás megbüntetését.⁵⁵ A téma nem merült feledésbe, hiszen az ítélethirdetés után két nappal összehívott kerületi pártaktíva- (Közért-aktíva-) értekezletek tág teret biztosítottak a közellátás frontján tapasztalható anomáliákkal kapcsolatban a per felidezésére és tanulságainak megvitatására. Ugyanakkor a tanácskozásokon mozgósítani kívántak az ellenséges elemek, elsősorban a kártevő jobboldali szociáldemokraták leleplezésére s a velük szembeni radikális fellépésre. Hogy a főváros valamennyi kerületében azonos időpontban, zökkenőmentesen és eredményesen zajlódjék le az értekező, bizonyára most is kaptak a kerületi titkárok segédanyagot, azaz előadásuk vezérfonalát tartalmazó sillabuszt. Erre enged következtetni az azonos szófordulatok használata, az egyes részművek felvetése, a példák, a konklúziók egyezése. Az egyes aktívaértekezletekről fennmaradt jegyzőkönyvek arról tanúskodnak, hogy a vállalati és közellátási problémákat felvető előadó vagy a témához hozzászóló nem mulasztotta el a Húsértékesítő Nemzeti Vállalatnál felgöngyölített „panama-botrányt” a jobboldali szociáldemokraták aknamunkájával magyarázni. Ez történt – többek között – a XVIII. kerületi értekezleten is, ahol Petrics Pál (az egyik legidősebb húsipari munkás, 1919-es vöröskatona) felszólalásában, egyetértve az előadó, Koós József kerületi titkár Húsért-üggyel kapcsolatos véleményével, hosszasan ecsetelte saját álláspontját. Kérte, hogy a Pártbizottság a Közért-nél és a Húsért-nél *„fokozottabb ellenőrzést foganatosítson [...] különösen azért mert ott főleg peyerista elemek vannak.[...] hasson oda, hogy a HÚSÉRT-nél egy újabb káderezést hajtsanak végre, mert biztos vagyok benne, hogy még többen fognak kiesni a vezetői funkcióból, mert a Szita ügy még korán sincs lezárva. Tudatosítani kell a dolgozókkal, hogy a munkásosztály tud kötelet csinálni a nép ellenségei, a munkásosztály árulói számára.”*⁵⁶ Hasonló, szociáldemokrata-ellenes hangulatban zajlott például a XI. és a XXII. kerületi aktívaértekező is, ahol elsősorban azzal vádolták a jobboldali szociáldemokratákat, hogy mindig ott fejtik ki bomlasztó, ellenséges tevékenységüket, ahol a legtöbbet tudnak ártani a népi demokráciának, vagyis a közellátás területén.⁵⁷ A VIII. kerületi agitációs-propaganda osztály titkára, Szenes Imréné, a helyi agitációs munka tapasztalatait taglaló írásában – többek között – azt hiányolta, hogy a népnevelők nem mutattak rá, hogy *„a Húsért-szabotázs nem egyszerűen közellátási kérdés, hanem a béke ellenségeinek, az amerikai imperialisták belső ügynökeinek támadása békénk, népünk építő munkája ellen”*.⁵⁸ E rövid sajtóközlemény is azt sugallja, hogy sokkal többről volt szó, mint közönséges közellátás elleni bűncselekmény megtorlásáról, a gazdasági jelleggel indított igazságszolgáltatási eljárás komoly politikai tartalmat is takar.

A pert követően az Élelmiszeripari Dolgozók Szakszervezete (ÉDOSZ) rendkívüli taggyűlésen kívánt a történetekkel foglalkozni. A gyűlésen az 1500 Húsért-dolgozón kívül részt vett a szakszervezet főtitkára, az üzemi bizottság titkára, a szervezési osztály vezetője, Haleczky Mihály – aki egyébként a téma előadója volt –, a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat új vezetője (Dési Ferenc) és párttitkára (Gallai Józsefné). Haleczky szerint az értekező legfőbb célja, hogy a Húsért volt vezetőinek *„aljas és kártékony munkáját”* megtárgyalja, és megismertesse a vállalat dolgozóival Szita és társai

bűnlajstromát, továbbá, hogy a vezetőség nevében önkritikát gyakoroljon, amiért nem ellenőrizték kellőképpen a vállalat munkáját, hagyták magukat félrevezetni, s nem alkalmazták a „forradalmi éberséget”. Szita vétkeit sorjázva külön kiemelte a kommunista munkáskáderek mellőzését, a szociális ügyek elhanyagolását, az intéző gárda politikai továbbképzésének negligálását, a bérrendezés „liberális” kezelését. Ez utóbbi azt jelentette, hogy többszöri figyelmeztetés ellenére sem volt hajlandó áttérni a teljesítménybérezésre, és elzárkózott mindenféle fizetésrendezés előtt, mondván, az „nem fontos, mert meglopja mindegyik a magát”.⁵⁹

Az előadói beszéd a következő buzdító gondolatokkal zárult: „Bizonyítsuk be Budapest népének, hogy a Húsért dolgozók nem azonosítják magukat a kivégzett és letartóztatott vezetőkkel, munkájuk megjavításával szerezzük vissza Nagy-Budapest dolgozóinak szeretetét és rokonszenvét, [...] méréseink és számlázásaink pedig mintaképei legyenek a becsületességnek. Ilyen munkával adjunk csattanós választ az imperialisták hazai ügynökeinek, a jobboldali szociáldemokratáknak.”⁶⁰

A szakszervezeti taggyűlésen az előadó és a hozzászólók részéről elhangzottak azt sugallják, hogy ez a nagyszabású, elsősorban propaganda célú rendezvény is, csakúgy, mint a Szita és társai per politika előkészítése, a perről szóló közlemények s az ítélethirdetést követő tudósítások, a közellátás elleni súlyos bűncselekményt ürügyül használták a még létező, jobboldalinak bélyegzett szociáldemokraták elleni drasztikus támadásra.

A rendkívüli taggyűlés egyik pikantériája, hogy a leginkább érdekelt sajtóorgánium, a *Közért Dolgozók Lapjának* felelős szerkesztőjét elmulasztották időben meghívni a rendezvényre. Röviddel az ülés kezdete előtt Lengyel Lajosné, telefonüzenet formájában, értesült ugyan a készülő eseményről, amikor két vezetőtársával a Belkereskedelmi Minisztériumba indult, de ekkor már nem tudta megváltoztatni az előzetes programját. Ahhoz tehát, hogy a lap érdemben tudósítson a rendkívüli taggyűlésről, szüksége lett volna az ott történtek pontos ismeretére. A felelős szerkesztő asszony ezért a helyben készült jegyzőkönyv alapján tervezte lapja tudósítását. Ám amikor az ÉDOSZ-tól el akarta kérni az ülés anyagát, közölték vele, hogy a jegyzőkönyvet a Húsért Üzemi Bizottsága készítette, tőlük kell kérni. De Gallainé, a Húsért párttitkára, megtagadta annak kölcsönadását, azzal a megjegyzéssel: ha tudták, hogy tudósítani akarnak az eseményről, készíthettek volna jegyzőkönyvet maguknak. Ezt követően Lengyelné a vállalat új vezetőjének segítségét kérte, akitől ígéretet kapott, de anyagot nem, mert – mint közölte – a szakszervezet megtiltotta, és a jegyzőkönyvet páncélszekrényben őrzik.⁶¹ E procedúráról a *Közért Dolgozók Lapja* folyó hó 18-án „A HÚSÉRT és a nyilvánosság” című, „A felelős szerkesztő” aláírással közölt cikk tájékoztatót.⁶²

Az MDP Központi Vezetőség ülésén, 1950. október 27-én a gazdasági helyzet értékelésével, a közellátási nehézségekkel foglalkozó referátumban Rákosi Mátyás a Húsért „áruüzér vezetőinek szabotázsára” emlékeztetve, az ítéletet mintegy a „szociáldemokratizmus” elleni harc eredményeként értékelte, de figyelmeztetett, hogy ezen a téren is van még elegendő tennivaló, a tömegszervezetekben is sok a „szociáldemokrata maradvány”. Majd kijelentette: „Ma már tudjuk, hogy a magyar szociáldemokrata és szakszervezeti mozgalom legtöbb vezetője a Horthy-burzsoázia és a politikai rendőrség szolgálatában állott. [...] Ezért] szakadatlanul arra kell törekedni, hogy a régi szociáldemokrata szakszervezeti hatások és módszerek minél gyorsabban kiküszöbölődjenek a szakszervezeteink munkájából.”⁶³

A Húsért-pert követő sajtóreflexiók, politikai vitafórumok, az MDP vezetőinek nyilatkozatai arra engednek következtetni, hogy az egyszerű gazdasági, illetve közellátás elleni bűncselekményt elkövetők egy előre kitervelt, alaposan előkészített, a jobboldali szociáldemokraták likvidálása jegyében megkonstruált, koncepciós kirakatper áldozatai lettek. Az ő rehabilitálásukra azonban közel négy évtizedet kellett várni a még életben maradóknak vagy hozzátartozóiknak. Noha az 1953. évi júniusi párthatározat

eredményeként bekövetkezett politikai fordulat után napirendre került a törvénytelenül elítéltek ügyének rendezése. Igaz, a rehabilitáció meglehetősen vontatottan haladt. Kezdetben az ezzel kapcsolatos törvények, jogszabályok szabta keretek nem tették lehetővé a Húsért vezetőihez hasonló bűncselekménnyel vádoltak és elítéltek felmentését. A közkegyelem gyakorlásáról szóló július 26-án hatályba lépő, 1953. évi 11. számú törvényerejű rendelet korlátozott volta miatt eleve nem vonatkozhatott a fegyházban lévő húsipari vezetőkre.⁶⁴

Az Igazságügyi Minisztérium által 1954 áprilisában a munkásbírósági ítéletekről bekért kimutatások megcsillanhatták volna a reményt, hogy valami törvényes elégtételre a közellátás ellen vétők is számíthatnak. A vidéki és a fővárosi munkásbíróságok (uzsorabírósági különtanácsok) által készített jegyzékekből összeállított 36 oldalas anyagban – meglepő módon – a Húsért nyolc elítéltje közül egy sem szerepel. Különös, hogy a budapesti perek jegyzékét felterjesztő levél mellékletében évenkénti csoportosításban megadott ítéletek között sincs nyoma az ügynek.⁶⁵ Igaz, hogy azok helyzetében sem következett be semmi érdemi változás, akik szerepeltek a listán, ugyanis – ismereteim szerint – semmiféle jogszabály vagy párthatározat nem született a perek esetleges felülvizsgálata vagy az elítéltek rehabilitálása érdekében.

1954. május 12-én az MDP KV Politikai Bizottsága határozatot hozott *„a jogtalanul elítélt párttagok (párt-, állami és egyéb funkcionáriusok) rehabilitálásának elveire”*, május 19-én a politikai elítéltek, 1956. április 19-én pedig az időközben szabadlábra helyezett volt szociáldemokrata párttagok ügyének felülvizsgálatára.⁶⁶ Végül elkészült a törvénysértő perekben elítélt „munkásmozgalmi emberek” ügyének lezárását célzó, 1962. augusztusi MSZMP KB-határozat.⁶⁷ E dokumentum minden korlátozottsága, hiányossága, téves megállapítása ellenére a koncepciók eljárások törvényes rendezésének biztató kezdetét jelentette, ha nem is eredményezte – nem is eredményezhette – azok túlnyomó többségének teljes és minden tekintetben megnyugtató lezárását.⁶⁸ Hiszen az uzsorabírósági különtanácsok, azaz a munkásbíróságok elítéltjeivel senki nem foglalkozott, sem törvényes eszközzel, sem párthatározattal nem tettek kísérletet sérelmeik orvoslására. Erre csak a rendszerváltoztatás után került sor, az úgynevezett második semmisségi törvény⁶⁹ magalkotásával, az 1945 és 1963 közötti törvénysértő ítéletek semmissé nyilvánításáról rendelkező, 1990. évi XXVI. törvénycikk révén. A közel negyvenévi nemtörődomségért, az elődök által elkövetett súlyos politikai hibákért és torzulásokért a törvényalkotók a preambulumban megkövetik a nemzetet és fejet hajtanak *„a törvénysértések valamennyi áldozata előtt”*. Íme, néhány gondolat a törvény bevezető részéből: *„Az Országgyűlés fájdalommal emlékezik meg arról, hogy a második világháborút követően a Magyarországon létrejött sztálinista államhatalom – megfosztva az országot a függetlenségtől, megcsúfolva az emberiséget, az igazságot és a jogot – ártatlan állampolgárok százezreitől vette el a szabadságukat, sokaktól az életüket is. [...] A törvénytelenül üldözöttek ügyeiben gyakorolt kegyelmi elhatározások alkalmatlanok voltak a sérelmek orvoslására, mert az el nem követett bűnök nem bocsáthatók meg. [...] az Országgyűlés átérzi felelősségét, és az elmúlt évtizedek bűneinek jóvátétele érdekében törvényt alkot.”*⁷⁰

A törvény 1. §-a kimondja – többek között –, hogy 1945. január 1. és 1963. április 4. között az *„árdragító és közellátás elleni bűncselekmények [...] miatti elítélések semmisnek tekintendők”*. Az indoklás egyértelműsíti, hogy a semmissé nyilvánítás *„az elítélt jogi, erkölcsi és politikai rehabilitálását juttatja kifejezésre”*. Továbbá azt is, hogy *„az elítélések semmissé nyilvánítása a törvény erejénél fogva következik be”* (kiemelés – V. E.), mivel a koncepciók perek nagy száma miatt nincs mód az egyedi felülvizsgálatra. A törvény azonban lehetőséget ad arra, hogy az elítélt vagy hozzátartozója az ügy semmissé nyilvánításáról hivatalos igazolást kaphasson, de azt kérelmeznie kell az első fokon eljáró bíróságnál.⁷¹

Azt, hogy a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat egykori vezetői vagy életben maradt családtagjaik éltek-e ezzel a lehetőséggel, vagy egyáltalán tudomásukra jutott-e a

törvény, ma már nehéz lenne kideríteni. Bár megkíséreltem, nem jártam sikerrel. Az illetékes törvényszéken csak a kérelmezők (ha egyáltalán voltak) nevének ismeretében kérhettem volna betekintést az egyébként nem nyilvános büntetőlajstromba. Tekintettel, hogy a kivégzettek és a fegyházbüntetésre ítélték már 1950-ben sem voltak túl fiatalok, a még életben maradók sem igen fordulhattak büntetlenségüket igazoló dokumentumért a bírósághoz. Kérelmezőként számításba jöhető gyermekeik nevére vonatkozó adatokat a feldolgozott iratok nem tartalmaztak, legfeljebb a számukat és nemüket tudjuk; nevük nem szerepelt a peranyagban sem. Kivétellel csak Szita Pál esetében találkoztam az 1965-ben folyó hagyatéki ügye kapcsán,⁷² de ez esetben is reménytelennek tartottam a további kutatást. Ezért megelégedtem azzal, hogy 65 év múltán e tanulmány keretében tárgyilagosan bemutathattam e koncepció per hamis vádjait és a semmisségi törvény értelmében áldozatainak vétlenségét.

¹ B. Kádár, 2012: 63–76. http://www.betekinto.hu/2011_4_varanyi (utolsó letöltés: 2015. május 4.).

² A 8800/1946. M. E. számú rendelet az árdragítókra és a közellátás érdekeit veszélyeztetőkre kiszabható igen szigorú büntetési tételek – halálbüntetés, teljes vagyoneklkobzás – ellenére sem bizonyultak elég hatékonynak. E körülmény indokolta az uzsorabíróági különatanácsokról rendelkező 1947. évi 23. törvénycikk megalkotását. Azt megelőzően a gazdasági bűncselekmények az 1920-tól működő uzsorabíróágok hatáskörébe tartoztak (1920. 5. tc.). Az 1947. évi törvény kiemelte a gazdasági bűncselekmények közül az árdragító és a közellátás érdekeit veszélyeztetőket, amelyeket az ítélőtáblák székhelyén – Budapest, Szeged, Debrecen, Győr, Pécs – működő uzsorabíróágok keretében felállítandó uzsorabíróági különatanácsok hatáskörébe utalt. A törvény értelmében a törvénykező testületet egy szakbíró (elnök) és négy laikus, illetve két pótmunkásbíró alkotta. Ez utóbbiakat nagyüzemi munkások közül kiválasztottakból sorsolták ki az igazságügyi miniszter jelenlétében, aki hat hónapi időtartamra megbízta őket munkásbírói feladatok ellátásával. A munkásbírók ugyanazon jogokkal rendelkeztek, mint a tanács elnöke. A törvény 9. §-a kimondja: „Az uzsorabíróági különatanács határozata ellen – újrafelvétel és jogegység érdekében használható perorvoslat kivételével – perorvoslatnak helye nincs.” E § miatt kellett arra számítani, hogy sokan fognak élni az „újrafelvételi kérelem” benyújtásával, ezért a törvényhozók célszerűnek tartották minden ítélőtábla székhelyén legalább két uzsorabíróági különatanács létrehozását, ugyanis az alapeljárásban részt vevő bírák az újrafelvételi eljárásban nem vehettek részt. Halálbüntetés kiszabása esetén a tanácsnak azonnal kellett határoznia, hogy az elítéltet kegyelemre ajánlja-e, vagy sem (10. §). A 23.300/1950. I. M. számú rendelet 1. §-a értelmében az „uzsorabíráskodás és az uzsorabíróág intézménye megszűnik. [...] Az uzsorabíróági különatanács [...] mint munkásbíróág változatlan hatáskörrel folytatja működését.” A 14. § rögzíti: „Amennyiben a jelen rendelet kifejezetten másként nem rendelkezik, az uzsorabíróági különatanácsról szóló 1947. XXIII. törvény érintetlenül marad.” Az uzsorabíróági különatanácsok megszüntetéséről 1953. október 1-jével hatályba lépő, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának az 1953. évi 22. törvényerejű rendelete intézkedett. Eszerint a folyamatban lévő vagy újabb keletkezett bűncselekmények esetében a „hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságok járnak el”. Ítéleteik ellen már jogorvoslat lehetőségét is biztosította a jogszabály. Az MDP fórumain a rendelkezés megtételét a megcsappant ügyforgalomra tekintettel tartották időszerűnek, ugyanakkor nagyra értékelték, hogy a stabilizáció éveiben „példamutató ítéleteikkel” hozzájárultak a spekuláció és az árdragító bűncselekmények visszaszorításához. MNL OL 276. f. 53. cs. 129. ö. e. 152–153. Megjegyzendő, a különatanácsokat megszüntető törvényerejű rendelet megalkotóit a társadalomban fokozódó feszültségek, a Sztálin halálát követő politikai változások, az MDP 1953. évi júniusi határozata egyaránt motiválhatta. A hivatkozott jogszabályok lelőhelye: XXIII. törvénycikk az uzsorabíróági különatanácsról: Bacsó és mások (szerk.), 1948: 89–92.; 23.300/1950. (IV. 7.) I. M. sz. rendelet: TRHGY 1951: 881–882. (Rendelet a gazdasági bűncselekményekre vonatkozó különleges bünvádi eljárási szabályok megállapítása tárgyában); TRHGY 1953: 28. (A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1953. évi 22. számú törvényerejű rendelete. Az uzsorabíróági különatanácsok megszüntetése).

³ Szűcs-Bánó (összeáll.), é. n. 223. A témához lásd még: Horgosi, 1960: 206.; Papp, 2012: 148–160.

⁴ Fűszer- és Csemegekereskedelmi Nemzeti Vállalat, Húsertékesítő Nemzeti Vállalat, Tejértékesítő Nemzeti Vállalat, Szállítási és Műszaki Nemzeti Vállalat.

⁵ MNL OL M-KS 276. f. 54. cs. 99. ö. e. 1.

⁶ MNL OL M-KS 276. f. 54. cs. 101. ö. e. 35–37.

⁷ MNL OL M-KS 276. f. 89. cs. 4. ö. e. 3–4.

⁸ MNL OL M-KS 276. f. 52. cs. 12. ö. e. 50. A propagandamunkában felhasználásra javasolt, a pártsajtóban megjelentetett Gerő-referátum. *Szabad Nép*, 1950a. 3–4. (Kiemelés az eredetiben.)

⁹ Uo. 83.

¹⁰ Uo. 103.

¹¹ Uo. 116–122.

¹² A fentiek illusztrálására idézek néhány kiragadott címet a korabeli *Szabad Nép*ből: A jobboldali szociáldemokraták a népi demokráciánk legveszedelmesebb kártevői. Egy élmunkás népnevelő levele a Budapesti Pártbizottsághoz. *Szabad Nép*, 1950c. 4.; Leleplezett jobboldali szociáldemokrata bércsaló klikk a Győri Vagongyárban. *Szabad Nép*, 1950d. 4.; Tóth Elemérné: Keményebben fogunk harcolni a jobboldali szociáldemokraták aknamunkája ellen. *Szabad Nép*, 1950é. 4. Jobboldali szociáldemokraták ellenséges tevékenysége az Egyesült Izzóban. *Szabad Nép*, 1950f. 4.; Jobboldali szocdem. kártevők az elvtársi bíróság előtt. *Szabad Nép*, 1950g. 7. Bércsalókat, jobboldali szociáldemokratákat zártak ki a vegyipari szakszervezetből. *Szabad Nép*, 1950h. 12., Börtönbüntetésre ítélték három bércsaló, uszító jobboldali szociáldemokratát. Törvényszéki tárgyalás a MÁVAG-ban. *Szabad Nép*, 1950i. 3.

¹³ *Szabad Nép*, 1950b. 4.

¹⁴ *Szabad Nép*, 1950e. 5.

¹⁵ BFL XXXV. 95. e 11. (57) 67. ö. e. 1950. augusztus 3-ai keltezésű, háromoldalas stencilezett beszédvázlat.

¹⁶ MNL OL M-KS 276. f. 54. cs. 109. ö. e. 1950. szeptember 14. 5. és 32–34.

¹⁷ Uo. 413. ö. e. 41–42.

¹⁸ BFL XXXV. 95. e 11. (57) 67. ö. e. Az 1950. szeptember 15-i értekezleten elhangzott előadás és hozzászólások.

¹⁹ Uo. 31.

²⁰ A bűnbakkeresés témájához: Pók, 2013: 15–33.; Gyarmati, 2013: 405–433.

²¹ A *Világosság* 1945–1952 között jelent meg, mint a Szociáldemokrata Párt délutáni napilapja, noha a párt az 1948-as „fúzió” után gyakorlatilag már nem létezett.

²² MNL OL M-KS 276. f. 89. cs. 4. ö. e. 266–276. Javaslat a közellátással kapcsolatos agitációkra. 1950. szeptember 17.; A közellátási nehézségekkel kapcsolatos agitációs feladatok. 1950. szeptember 20. Ez utóbbit közli: Izsák (főszerk.), 1998: 115–118.

²³ Ennek az utasításnak megfelelően közölhette a *Világosság* a Húsért-per tárgyalásának bejelentésével egyidejűleg a következő tudósításokat: Élelmiszerraktárt leplezett le a rendőrség egy József-körúti lakásban. Mázsaszám rejtegette a lisztet, a zsírt és a cukrot Sóti Pál borkereskedő; Árurejtegetőket, feketézőket tartóztatott le a rendőrség. *Világosság*, 1950: 3.

²⁴ MNL OL M-KS 276. f. 54. cs. 413. ö. e. 1950. szeptember 20. 91–92. (Érdekes, hogy három nappal a tárgyalás előtt még azt sem lehet tudni, hogy hány személyt ültetnek a vádlottak padjára.) Sajnálatos, hogy az 1949. januári egyesülési kongresszuson létrehozott Élelmiszeripari Dolgozók Szakszervezetének iratanyaga a tanulmány készítésekor nem volt kutatható. Így a „Húsért-per” politikai előkészítése, az ítélet kihirdetése és végrehajtása utáni propagandamunkára vonatkozó – feltételezhető – sok értékes anyag feltárásától el kellett tekinteni, noha mind a Központi Vezetőség, mind az Elnökség üléseinek jegyzőkönyveiben érdekes információk rejtőzködhettek. Kár, hogy az 1986-ban induló, *A magyarországi szakszervezeti mozgalom dokumentumai* című többkötetes műnek a 8. kötete (1949–1952) mindmáig nem készült el.

²⁵ *Szabad Nép*, 1950j. 3.; *Népszava*, 1950a. 1.; 1950b. 1–2.; *Magyar Nemzet*, 1950a. 1–2.; *Kis Újság*, 1950a. 1–2.

²⁶ *Közért Dolgozók Lapja*, 1950a. 2. A közlemény Földes Szilárd levelét tartalmazza, aki szerint „háborús kártevőnek számít, aki a közellátás frontján kártevő munkát végez”. Ezért tartotta öntudatos munkástársai nevében is „merényletnek”, amit a Húsértékesítő Nemzeti Vállalat egyes vezetői elkövettek.

²⁷ *Ludas Matyi*, 1950. szeptember 29. 2. és 3.

²⁸ *Magyar Nemzet*, 1950b. 3–4. Igaz, a *Népszava* sem túl szalonképes leírást adott a tárgyalóteremben előállított vádlottakról, csak annyival tapintatosabb, hogy itt az újságíró nem nevesíti őket. „Nyolc elvetemült bűnöző, [...] a közellátás területén romboló ötödik hadoszlop tagjai. Nyolc hiéna, nyolc ragadozó, akiknek ötezer mázsa lopott hús ára tapad a markukhoz. [...] A tárgyalóterem közönsége gyűlölettel, megvetéssel fogadja a sarokba szorított patkányok hazudozását, vinnyogását és végül is – a bizonyítékok hatása alatt tett – kényszerű beismerését.” *Népszava*, 1950c. 3.

²⁹ A 301 oldalnyi peranyag némi csonkítással ugyan, de egyetlen helyen megtalálható az országban, a Magyar Rádió Központi Adattárában, Politikai perek doboz, Húsért-per jelzeten. (Továbbiakban: MRKA, Húsért-per.) Lásd még: Fehérváry, 1978: 41. (Megjegyzendő, hogy a könyvben a per időpontja, tévesen, 1951-re datálódik.)

³⁰ Általános Fogyasztási Szövetkezet (1904–1941), a szociáldemokrata munkásság legjelentősebb szövetkezeti intézménye; a vezetésében szerepet játszó személyeket az 1950-es években egyértelműen jobboldalinak minősítették. Peyer Károly 1947-ben emigrált.

³¹ Bechtler Péter a második világháború után nemzetgyűlési képviselő, 1948-ig a főváros szociáldemokrata alpolgármestere, 1951-ben koncepcióss perben elítélték, 1956-ban rehabilitálták.

³² Reisz Mór (József Mór) eredeti foglalkozása mészáros. Jelentős szerepe volt a húsipari munkások szakszervezetének megalapításában, később számos fontos tisztséget töltött be a hazai szakszervezeti mozgalomban.

- ³³ Bizonyára az 1937 októberében több nemzetiszocialista szervezetből Szálasi Ferenc által alapított Magyar Nemzeti Szocialista Pártról van szó.
- ³⁴ MRKA, Húsért-per 32–46.; *Népszava*, 1950a. 1.
- ³⁵ *Kis Újság*, 1950b. 1–2.
- ³⁶ BFL X.I 1538 1. kisdoboz.
- ³⁷ MRKA, Húsért-per. 52–58.
- ³⁸ Uo. Hizsniai Pál kihallgatása 81.; Sipos József kihallgatása, 116. Draskóczi László, a nyolcadrendű vádlott bevallása szerint másfél év alatt 40–50 000 forintot vett el a „nép vagyonából” de az összeg 2/3-át beosztottai között szétosztotta, állítása szerint csak vendéglőknek adott el húst, feketézőknek soha. 151–153.
- ³⁹ Uo. 153.
- ⁴⁰ *Népszava*, 1950a. 1.; 1950b. 2. (Koncz József vádlott „védekezése”).
- ⁴¹ MRKA, Húsért-per. (Hizsniai Pál kihallgatása, 101.; Sipos József kihallgatása, 127–130.). *Népszava*, 1950a. 1.; 1950b. 1.
- ⁴² A fennmaradt tárgyalási jegyzőkönyv egy tanú vallomását nem tartalmazza, jelenlétére vonatkozó utalást az ügyészi vádindítvány tartalmaz, az illetőt Tóth Jánosnak hívták és feltehetően ő is a vállalat alkalmazottja volt. MRKA, Húsért-per. 232., MNL OL XXVI-A-14-b 144. doboz. (A 17 óra 20 perces híryanagban a kihallgatott tanúk névsorában szerepel Tóth János is.)
- ⁴³ Nagyvágnak a nagytestű állatok (szarvasmarha, ló, sertés, juh) felvásárlásával, feldolgozásával és értékesítésével foglalkozó, saját üzlettel vagy üzletekkel rendelkező, főként kereskedelmi tevékenységet folytató mészárosokat (henteseket) nevezték.
- ⁴⁴ *Szabad Nép*, 1950k. 2.
- ⁴⁵ MRKA, Húsért-per. 193. A tanúkihallgatásokat lásd uo. 156–197.
- ⁴⁶ Uo. 206–210. (Sajnos a peranyag, mint jeleztem, nem teljes, itt a szakértői vélemény mindössze kétoldali, a dokumentumon a lapszámolás így szerepel: 206., 207–210., a következő 221. Hogy közben mit tartalmazott a jegyzőkönyv, nem tudni. Lehet, hogy a szakértői vélemény sikeredett ilyen hosszúra, vagy a szünet. Ugyanis a „szünet után” az államügyész vádindítványának előterjesztése következett.)
- ⁴⁷ Uo. 222.
- ⁴⁸ Uo. 244–245.
- ⁴⁹ Uo. Vö. uo. 261–262. (Pátrász István, a harmadrendű vádlott ügyvédjének töredékes védőbeszéde után a peranyagból 29 gépelt oldal hiányzik.)
- ⁵⁰ Uo. 295.
- ⁵¹ Uo. 295–296.
- ⁵² BFL VII. 101. c. III. 4815. (Szita Pál fegyenc törzslapja. Ugyanott Imreh János kartonja a fegyenc-törzskönyvben nem található. Egyébként az elítéltek közül sikerült ugyanitt megtalálni Sipos József és Márta András kartonját is, előző jelzete: uo. VII. 101. c. III. 4813.; az utóbbi: uo. VII. 101. c. 4808.). MNL OL XXVI-A-14-b 144. doboz (A munkásbírósági tárgyalás híryanaga).
- ⁵³ Két halálos ítélet a HÚSÉRT népellenes gonosztevőinek bűnyűjében. „A per tanulsága: valamennyiünknek kötelessége, hogy még éberebben figyeljük az ellenség tevékenységét” – mondotta vádbeszédében az államügyész. *Népszava*, 1950d. 3.; lásd még: *Szabad Nép*, 1950k. 2.; *Kis Újság*, 1950b. 1–2.
- ⁵⁴ *Népszava*, 1950e. 5.
- ⁵⁵ *Népszava*, 1950f. 5.
- ⁵⁶ BFL XXXV. 95. e. 11. (57) 67. ö. e. A XVIII. kerületi pártaktíva jegyzőkönyve.
- ⁵⁷ BFL XXXV. 161. a. 6. 5. ö. e. A XXII. kerületi pártaktíva jegyzőkönyve; uo. XXXV. 106. a. 6. 17. ö. e. A XI. kerület pártaktíva jegyzőkönyve.
- ⁵⁸ *Népszava*, 1950é. 2.
- ⁵⁹ BFL XXXV. 95 e. 11 (57) 67. ö. e. Az 1950. október 4-ei rendkívüli szakszervezeti taggyűlés jegyzőkönyve.
- ⁶⁰ Uo.
- ⁶¹ Uo. A jegyzőkönyv átadásának megtagadásából adódó konfliktusról tudósított a *Közért Dolgozók Lapjának* párttitkára és felelős szerkesztője. A közleményére durva vádaskodással reagált egy „1919-es kommunista” húsipari munkás, aki a cikk alapján a következő megállapításra jutott, amit levélben közölt is a szerkesztő asszonnyal: „...frakciód van, mert nem te vagy a cikk írója, hanem a patkány módra meghúzódo sugalmazóid. A Nép Államának kártékony férgei, akiktől szabadulni kell. [...] Szerintem sugalmazóiddal együtt érdemtelen vagy arra, hogy az MDP funkciót betöltő, vagy csak tagja is lehess.” Ezért követelte tőle mint a „dolgozó Nép Államának” ellenségétől, hogy a Nagy-Budapesti Pártbizottságán maga ellen fegyelmi bejelentést tegyen. A felelős szerkesztő rágalmozója „utasítására” az V. kerületi pártbizottsághoz fordult, de nem fegyelmit, hanem sérelme orvoslását kérte. Hat pontban ismertette az ellene felhozott vádakokat, amelyeket szerinte „egy egyszerű párttag sem hagyhat megtorlatlanul, még kevésbé egy párttitkár”. Hogy mivel zárult az ügy, arra vonatkozó információt nem találtam a dokumentumok között, de a lapot felelős szerkesztőként továbbra is Lengyel Lajosné

jegyezte. Ez a tény arra enged következtetni, hogy a vádak alól sikerült az illetékes pártszervektől felmentést kapnia.

⁶² Lásd: *Közért Dolgozók Lapja*, 1950b. 3.

⁶³ MNL OL M-KS 276. f. 52. cs. 14. ő. e. 15. és 24.

⁶⁴ MNL OL M-KS 276. f. 53. cs. 127. ő. e. 11. 48. 61–66. (Az MDP Politikai Bizottság kimutatása szerint mindössze 19 727 személyt érintett a közkegyelem. A közellátás elleni bűncselekményt elkövetők csak akkor részesülhettek amnesztiában, ha legfeljebb két évre ítélték el őket, a magasabb büntetési tételűek legfeljebb 1/3 vagy 1/2 kedvezménnyel szabadulhattak. A kimutatás szerint mindössze 4501 fő részesült teljes, 136 részleges (1/2, 1/3 kedvezménnyel) amnesztiában.

⁶⁵ MNL OL XIX-E-1-f. 463. doboz.

⁶⁶ MNL OL M-KS 276. f. 53. cs. 174. ő. e. 101–108. Izsák (főszerk.), 1998: 267–273. és 400–403.

⁶⁷ Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága.

⁶⁸ Vass–Ságvári (szerk.), 1973: 573–577.

⁶⁹ Az első semmisségi törvénnyel – 1989. évi XXXVI. tc. – az 1956-os forradalommal kapcsolatos cselekmények miatt elítéltek sérelmeit igyekeztek orvosolni.

⁷⁰ *TRHGY*, 1991. 1. köt. 101–103. (Az 1990. évi 26. tc. 1990. március 31-én lépett hatályba.)

⁷¹ Uo.

⁷² BFL XXV: 208. 1965 – kjo –17261.

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

276. f.	MDP jegyzőkönyvek
52. cs.	MDP Központi Vezetőség
53. cs.	MDP Politikai Bizottság
54. cs.	MDP Titkárság
89. cs.	MDP Agitációs és Propaganda Osztály

XIX-E-1-f Büntető és kegyelmi ügyek osztály, 1945–1992

XXVI-A-14-b Magyar Távirati Iroda (MTI)

Hírányagok 144. doboz

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VII A jogszolgáltatás területi szervei, 1841–1966

101. c. III. Fegyenc-törzskönyvek

XI Gazdasági szervek, 1776–1999

1538 1. kisdoboz Heti kimutatások a be- és kilépésekről (Közért Tej és Tejtermelő Vállalat).

XXV A jogszolgáltatás területi szervei, 1945–2003

208. Budapesti Állami Közjegyzők Újpesten (IV–XV. kerületi) működő irodája, 1956–1984

1965-Kjo-17261 Szita Pál hagyatéki ügye

XXX Szövetkezetek, 1946–2009

106. a. [17] KÖZÉRT aktívaértekezlet

XXXV Pártarchívumi iratok, 1948–1989

95. e 11. [57] Jelentések, feljegyzések a közellátás javítását, a reakció leleplezését szolgáló tömegpolitikai munkáról, a párt és tömegszervezeti munkáról, akciókról: KÖZÉRT ankétok, kommunista aktívaértekezletek.

161. a. 6. [5.] KÖZÉRT aktívaértekezlet

Magyar Rádió Központi Adattára (MRKA)

Politikai perek Húsért-per

Nyomtatásban megjelent források

Bacsó és mások (szerk.), 1948

1947. év hatályos jogszabályai. Szerkesztette: Bacsó Ferenc és mások. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó vállalata.

Izsák (főszerk.), 1998

A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956. Főszerkesztő: Izsák Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Szücs–Bánó (összeáll.), é. n.

Az árdragító és közellátás érdekét veszélyeztető bűncselekmények az uzsorabírószági különtanács (munkásbíróság) előtt 1947. XXIII. tc., 8.800/1946. M. E. sz. rendelet, 9.480/1946. M. E. sz. rendelet és a különtanácsi eljárásban alkalmazandó szervezeti és eljárási szabályokkal. Összeállította és magyarázattal ellátta: Dr. Szücs Gábor László – Dr. Bánó Ernő. Budapest, Hernádi Könyvkiadó – Fővárosi Könyvkiadó.

TRHGY, 1951

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. II. köt. Miniszteri rendeletek. Budapest, Minisztertanács Elnökének Hivatala.

TRHGY, 1953

Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye. Budapest, Minisztertanács Titkársága.

TRHGY, 1991

Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye. I. köt. 1990. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Vass–Ságvári (szerk.), 1973

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962.
Szerkesztette: Vass Henrik – Ságvári Ágnes. Budapest, Kossuth Kiadó.

Sajtó

Kis Újság, 1950a

Cím nélkül. *Kis Újság*, szeptember 23. 1–2.

Kis Újság, 1950b

Ítélet a négy milliós hús-panama ügyében. *Kis Újság*, szeptember 24. 1–2.

Közért Dolgozók Lapja, 1950a

Ítélt a nép! *Közért Dolgozók Lapja*, szeptember 28. 2.

Közért Dolgozók Lapja, 1950b

Cím nélkül. *Közért Dolgozók Lapja*, október 18. 3.

Ludas Matyi, 1950

Cím nélkül. *Ludas Matyi*, szeptember 29. 2–3.

Magyar Nemzet, 1950a

A budapesti államügyészség vádirata a Húsértékesítő NV vezetőinek közellátás ellen elkövetett bűnügyében. *Magyar Nemzet*, szeptember 23. 1–2.

Magyar Nemzet, 1950b

Két halálos ítélet a húsellátás szabotálójának bűnperében. *Magyar Nemzet*, szeptember 24. 3–4.

Népszava, 1950c

Két halálos ítélet a HÚSÉRT népellenes gonosztevőinek bűnügyében. *Népszava*, szeptember 23. 3.

Népszava, 1950a

A budapesti államügyészség vádirata a Húsértékesítő NV vezetőinek közellátás ellen elkövetett bűnügyében. *Népszava*, szeptember 23. 1.

Népszava, 1950b

A dolgozó nép tudatos és galád megkárosítása miatt elrettentő ítéletet kér az államügyészség. *Népszava*, szeptember 23. 2.

Népszava, 1950d

Két halálos ítélet a HÚSÉRT népellenes gonosztevőinek bűnügyében. *Népszava*, szeptember 24. 3.

Népszava, 1950e

Példás, szigorú ítélettel. *Népszava*, szeptember 26. 5.

Népszava, 1950é

Szenes Andrásné: A VIII. kerületi pártszervezet agitációs munkájának szervezeti tapasztalatai. *Népszava*, szeptember 27. 2.

Népszava, 1950f

A dolgozók ellátása. *Népszava*, október. 6. 5.

Szabad Nép, 1950a

A magyar népgazdaság fejlesztésének legközelebbi feladatai. Gerő Ernő elvtárs beszámolója az MDP Központi Vezetőségének ülésén. *Szabad Nép*, június 4. 3–4.

Szabad Nép, 1950b

Kerületi és nagyüzemi aktívaértekezleteken megvitatták a Központi Vezetőség határozatait. *Szabad Nép*, június 22. 4.

Szabad Nép, 1950c

A jobboldali szociáldemokraták a népi demokráciánk legveszedelmesebb kártevői. Egy élmunkás népnevelő levele a Budapesti Pártbizottsághoz. *Szabad Nép*, június 24. 4.

Szabad Nép, 1950d

Leleplezett jobboldali szociáldemokrata bércsaló klikk a Győri Vagongyárban. *Szabad Nép*, június 25. 4.

Szabad Nép, 1950e

Megkezdte tanácskozásait a Budapesti Pártértekezlet. *Szabad Nép*, június 25. 5.

Szabad Nép, 1950é

Tóth Elemérné: Keményebben fogunk harcolni a jobboldali szociáldemokraták aknamunkája ellen. [A cikket a kelenföldi Goldberger-gyár párttitkára írta.] *Szabad Nép*, június 29. 4.

Szabad Nép, 1950f

Jobboldali szociáldemokraták ellenséges tevékenysége az Egyesült Izzóban. *Szabad Nép*, július 7. 4.

Szabad Nép, 1950g

Jobboldali szocdem. kártevők az elvtársi bíróság előtt. *Szabad Nép*, július 11. 7.

Szabad Nép, 1950h

Bércsalókat, jobboldali szociáldemokratákat zártak ki a vegyipari szakszervezetből. *Szabad Nép*, július 16. 12.

Szabad Nép, 1950i

Börtönbüntetésre ítélték három bércsaló, uszító jobboldali szociáldemokratát. Törvényszéki tárgyalás a MÁVAG-ban. *Szabad Nép*, augusztus 26. 3.

Szabad Nép, 1950j

Vádirat a Húsértékesítő NV vezetőinek a közellátás ellen elkövetett bűnügyében.
Szabad Nép, szeptember 23. 3.

Szabad Nép, 1950k

Ítélt a nép a közellátás hiénái felett. A két főbűnöst halálra, a HÚSÉRT többi kártevő vezetőjét 10–15 évi börtönre ítélte a munkásbíróság. *Szabad Nép*, szeptember 24. 2.

Világosság, 1950

Élelmiszerraktárt leplezett le a rendőrség egy József-körúti lakásban. Mázsaszám rejtegette a lisztet, a zsírt és a cukrot Sóti Pál borkereskedő; Árurejtegetőket, feketézőket tartóztatott le a rendőrség. *Világosság*, szeptember 23. 3.

Hivatkozott irodalom

Bónis–Degré–Varga, 1996

Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, Zala megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala megyei szervezet kiadása.

Fehérváry, 1978

Fehérváry István: *Börtönvilág Magyarországon 1945–1956*. De Kalb Pike (USA), Alpha Publications.

Gyarmati, 2013

Gyarmati György: Ellenségek és bűnbakok Magyarországon a második világháború után. In *Bűnbak minden időben. Bűnbakok a magyar és az egyetemes történelemben*. Szerkesztette: Gyarmati György és mások. Pécs–Budapest, Kozmosz Kiadó.

Horgosi, 1960

Horgosi György: *Árdrágító és közellátási bűncselekmények*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó.

B. Kádár, 2012

B. Kádár Zsuzsanna: *Elrabolt remények. A magyar szociáldemokrácia a párt felszámolása után*. Budapest, Napvilág Kiadó.

Papp, 2012

Papp Attila: Uzsorabíróságok Magyarországon. *Jura*, 2. sz.

Pók, 2013

Pók Attila: Bűnbakok a magyar történeti gondolkodásban. In *Bűnbak minden időben. Bűnbakok a magyar és az egyetemes történelemben*. Szerkesztette: Gyarmati György és mások. Pécs–Budapest, Kozmosz Kiadó.

Varsányi, 2011

Varsányi Erika: A szociáldemokraták az igazságszolgáltatás útvesztőiben (1950–1962). Kálmán József emlékezete. *Betekintő*, 4. sz.
http://www.betekinto.hu/2011_4_varsanyi